

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

PHILOLOGIST

JOURNAL OF LANGUAGE, LITERARY AND CULTURAL STUDIES

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

IV/2011

NARATOLOŠKI ASPEKTI U ROMANU OSTACI DANA I PRIPOVETKAMA NOKTURNA KAZUA IŠIGURA

Apstrakt: U ovom radu pristupićeemo analizi dva dela Kazua Išiguro sa ciljem da, sa naratološkog aspekta, uporedimo pripovedne tehnike, pripovedne elemente, kao i vrstu pripovedača (naratora) u njegovoj najnovijoj zbirci pripovedaka *Nokturna* (2009), na jednoj strani, i romanu *Ostaci dana* (1989), na drugoj. Naratološka analiza u ovom radu zasnivaće se na Ženetovoj teoriji pripovedanja, a osim toga, pozivaćemo se i na relevantnu Rimon-Kenanove definiciju nepouzdanog pripovedača. Nakon ukazivanja na sličnosti i razlike u pripovedačkim postupcima i vrstama pripovedača, u poslednja tri poglavlja stavljamo naglasak na jezik i stil pripovedanja, prisustvo, odnosno odsustvo dijaloga i sećanje kao formu pripovedanja. Krajnji cilj rada jeste da dođemo do odgovora na pitanje da li se tipični Išigurov pripovedač promenio u posmatranom vremenskom rasponu od dvadeset godina ili je zadržao osnovne karakteristike uz tek neznatne izmene i specifičnosti.

Ključne reči: homodijegetički pripovedač, nepouzdanost pripovedanja, stil pripovedanja, prisustvo/odsustvo dijaloga, sećanje kao forma pripovedanja

Uvod

Kazuo Išiguro (1954–), britanski pisac japanskog porekla, svetsku slavu stekao je svojim romanima *Bledi obrisi brda* (1982), *Slikar prolaznog sveta* (1986), *Ostaci dana* (1989), *Bez utehe* (1995), *Kad smo bili siročad* (2000) i *Ne daj mi nikada da odem* (2005). Iako njegov opus pretežno čine romani, na početku svoje uspešne karijere, kao mlad i neafirmisan pisac, Išiguro je objavio i nekoliko zapaženih kratkih priča, od kojih se izdvaja „Porodična večera“. Posle niza uspešnih romana i pauze od četiri godine, Išiguro se vraća pripovetkama objavivši 2009. godine zbirku pod nazivom *Nokturna – Pet priča o muzici i sutonu*.

Iako su dela Kazua Išiguro i čitaocima i kritičarima zanimljiva iz više razloga,

mnogi od njih bavili su se upravo naratološkim aspektom, ističući pre svega prepoznatljiv stil pripovedanja, te takozvanog nepouzdanog pripovedača, kao i formu sećanja koja, u većoj ili manjoj meri, obeležava skoro čitav Išigurov opus. Stoga ćemo i mi u ovom radu Išigurovim delima pristupiti sa aspekta naratologije, sa ciljem da ovoga puta uporedimo pripovedne tehnike, pripovedne elemente, kao i vrstu pripovedača (naratora)¹ u Išigurovoj zbirci priča, na jednoj strani, i njegovim romanima, na drugoj. Imajući u vidu da se u svim romanima šema pripovedanja ponavlja, a uzimajući u obzir ograničeni obim rada, odlučili smo da naratološku paralelu napravimo između najnovije zbirke pripovedaka *Nok-*

1 Termine „pripovedač“ i „narator“ ćemo, iz stilskih razloga, koristiti naizmenično, u identičnom značenju.

turna i romana *Ostaci dana*. Za ovaj roman smo se odlučili iz nekoliko razloga. Pre svega, upravo je on Išiguru doneo Bukerovu nagradu i status svetski priznatog pisca. Ali, još relevantnije, u *Ostacima dana* najjasnije je predstavljen koncept nepouzdanog pripovedača, što će nam olakšati poređenje, a osim toga, pružiti mogućnost da utvrdimo da li se i u kojoj meri Išigurov pripovedač promenio u vremenskom rasponu od dvadesetak godina.

Naratoška analiza u ovom radu zasnivaće se na Ženetovoj teoriji pripovedanja, koju Adrijana Marčetić izlaže u svojoj temeljnoj studiji, a čije osnovne postulate ukratko prenosimo u prvom poglavlju rada. Osim toga, pozivaćemo se i na relevantne Rimon-Kenanove definicije, naročito definiciju nepouzdanog pripovedača. U nastavku počinjemo sa izlaganjem osnovnih sličnosti i razlika u pripovedanju u *Ostacima dana* i u *Nokturnima*, uz preglednu tabelu u kojoj navodimo vrste pripovedača za svaku pripovetku. U sledećem poglavlju pratimo sličnosti i razlike u pripovedačkim postupcima i vrstama pripovedača, dok u poslednja tri poglavlja naglasak stavljamo na jezik i stil pripovedanja, prisustvo, odnosno odsustvo dijaloga i sećanje kao formu pripovedanja.

Ženetov glas, pripovedni nivoi i pouzdanost pripovedača

Čuvena Ženetova naratoška analiza bavi se *narativnim*, odnosno *pripovednim tekstom* koji on „shvata kao narativni iskaz (ili diskurs) kojim se opisuje neki događaj ili niz događaja“ (Marčetić 2001: 161), i koji posmatra sa tri aspekta: *glasa, vremena i načina*. Mi ćemo se u ovom radu zadržati na prvoj kategoriji u okviru koje Ženet razlikuje *heterodijegetičko pripovedanje*, u kojem je pripovedač odsutan iz priče koju pripoveda, i *homodijegetičko pripovedanje*, u kojem pripovedač kao jedan od likova učestvuje u svojoj priči (Marčetić 2003: 67). Razrađujući svoju teoriju, Ženet dalje govori o pripovednim (tj. narativnim) ni-

voima, i razlikuje takozvanog *ekstradijegetičkog pripovedača*, odnosno pripovedača „prve“ ili „osnovne“ priče koji se „nalazi na istoj ravni (pa makar i fiktivnoj) sa (stvarnom) ekstradijegetičkom publikom“ (Marčetić, 2003: 88), dok je *intradijegetički pripovedač*, po njegovim rečima, pripovedač na drugom nivou, koji čitaoca uvodi u „ukvirenu“ priču (Marčetić 2003: 87), odnosno, kako to Rimon-Kenan definiše, koji je istovremeno i dijegetički karakter u prvoj priči koju kazuje ekstradijegetički pripovedač (Rimmon-Kenan 1988: 90).

Sem aspekta glasa u ženetovskom smislu, bavićemo se i pitanjem *pouzdanosti pripovedača*, te je u tom smislu veoma relevantna Rimon-Kenanova definicija, na koju ćemo se pozivati u toku rada:

Pouzdan je pripovedač onaj za koga se pretpostavlja da bi njegovo prikazivanje priče i njegov komentar o njoj čitatelj prihvatio kao autoritativno saopćenje fiktivne istine. Nepouzdan je pripovedač, s druge strane, onaj u čije prikazivanje priče i/ili njezino komentiranje čitatelj ima razloga posumnjati. [...] Glavni su izvori nepouzdanosti pripovedačevo ograničeno znanje, njegova osobna smetenost i njegova diskutabilna vriednosna shema. (Rimmon-Kenan 1988: 96-97)

Ostaci dana i Pet priča o muzici i sutonu

Dvadeset godina razdvaja Bukerom nagrađeni roman *Ostaci dana* i Išigurovu zbirku priča, ali, uprkos tome, piščev senzibilitet ostaje prepoznatljiv. Atmosfera završne scene romana u kojoj slomljeni Stevens sedi na klupi jednog doka u Engleskoj, u suton, dok se svetiljke lagano pale, ista je ona atmosfera koju čitalac oseća dok prati mnoštvo živopisnih likova i pripovedača u *Nokturnima* – zbirci čiji i sam podnaslov nedvosmisleno ukazuje na sumrak, zalazak sunca, mistični trenutak gašenja dana, samo ovoga puta uz pratnju muzike.

Protagonista romana, ujedno i pripovedač, je Stevens, batler koji je čitav život podredio svom ekstremnom doživljaju do-

stojanstva i profesionalizma, da bi na samom kraju uvideo koliko je toga žrtvovao i propustio zarad pogrešnih ciljeva. Roman je, kao i svi Išigurovi romani, ispričovadan u prvom licu, u formi sećanja glavnog junaka, pri čemu čitalac posle nekog vremena jasno uviđa njegovu nepouzdanost u ulozi pripovedača².

Sa druge strane, u *Nokturnima* susrećemo nekoliko pripovedača koji, svaki na sebi svojstven, a opet veoma sličan način, iznose svoje priče. Pritom je redosled samih priča izuzetno važan. Mesto dešavanja varira, ali se prva i poslednja priča odvijaju u Italiji, tačnije Veneciji, čime se na svojevrstan način zatvara krug. Upravo iz ovog razloga, mnogi kritičari, a i sam Išiguro u svojim intervjuima, naglašavaju da ovu

2 Videti poglavlje „Sećanje kao forma pripovedanja“ u nastavku rada.

zbirku ne treba posmatrati kao niz nepovezanih pripovedaka, već kao jedinstvenu celinu čiji se delovi međudobno prožimaju i dopunjuju. Štaviše, zbog lajtmotiva muzike, koji se javlja i u samom naslovu zbirke, mnogi prave paralelu sa muzičkim varijacijama na istu temu (na primer, Fleming).

Radi preglednosti, prilažemo tabelu koja prikazuje mesto radnje, vrstu pripovedača i relevantne napomene za svaku priču.

Tabela br.1 – Vrsta pripovedača u pripovetkama iz zbirke *Nokturna*

Janek, pripovedač u prvoj i poslednjoj priči, tipičan je Išigurov pripovedač – prislan sa čitaocem, snalažljiv i razgovorljiv. Njegova naivna prostodušnost čitaocu otkriva više nego što on sam namerava da otkrije (Fleming 2009, internet). Isti je slučaj i sa neimenovanim pripovedačem u priči

	Priča	Mesto radnje	Pripovedač	Veza sa muzikom	Vrsta pripovedača (glas/nivo)	Napomena
1.	„Šansonjer“ (Crooner)	Venecija	Janek	gitarista	homodijegetički/ ekstradijegetički	-
2.	„I po kiši i po suncu“ (Come Rain or Come Shine)	London	Rej	ljubav prema muzici iz legendarnih brodvejskih predstava	homodijegetički/ ekstradijegetički	-
3.	„Malvernška brda“ (Malvern Hills)	Malvernška brda	Neimenovan	gitarista i kantautor	homodijegetički/ ekstradijegetički	-
4.	„Nokturno“ (Nocturne)	Beverli Hills, Holivud	Stiv	saksofonista	homodijegetički/ ekstradijegetički	Sporedni lik iz prve priče prelazi u prvi plan i postaje jedan od glavnih likova
5.	„Čelisti“ (Cellists)	Italija (Venecija)	Janek	gitarista	homodijegetički/ ekstradijegetički	Mesto radnje i pripovedač isti kao u prvoj priči

Izvor: Autorka

„Malvernška brda“ koji očito pribegava samoobmani, ne želeći da samom sebi prizna poraz i neuspeh na muzičkoj sceni. Nakon direktne izjave da počinje skoro paranooidno da izbegava susrete sa nekadašnjim prijateljima sa fakulteta, oseća potrebu da se opravda i čitaocu servira vrlo bledo i neuverljivo objašnjenje: „Nije da me je sramota da im kažem kako mi ide. Jednostavno, niko od njih – uz tek par izuzetaka – nije u stanju da pojmi šta za mene, u ovom konkretnom trenutku, jeste a šta nije nekoliko ‘uspešnih’ meseci.“ (Ishiguro 2009: 89, moj prevod, Z.L.) Iako pripovedač u nastavku pokušava da ubedi i samog sebe da stvari nisu tako loše kako izgledaju i da je, zapravo, iz svakog odbijanja po audicijama izvukao „neprocenjivo iskustvo“, čitaocu ubrzo postaje jasno koliko je on, u stvari, zbog čitave situacije očajan.

Drugim rečima, jasno je da u većini priča naratori, u želji da opravdaju sebe i svoje greške iz prošlosti, daju iskrivljene, subjektivne prikaze događaja iz svog života, što je takođe tipično za sve Išigurove pripovedače. Primera radi, Rej, junak priče „I po kiši i po suncu“, mada već u srednjim godinama, bez stana i posla koji bi ga ispunjavao, potuca se po svetu, odbijajući da prizna da je njegov život promašen i prazan. Umesto da se pomiri sa realnošću i nešto preduzme, on koristi svaku priliku da se prikaže u boljem svetlu i time zavara samoga sebe, mada se u pojedinim trenucima iz njegovih reči vidi da je i te kako svestan situacije: „A onda, pre nego se i okreneš, napunio si četrdeset i sedmu, a ljude sa kojima si počinjao davno je zamenila nova generacija koja ćaska o drugačijim stvarima, uživa drugačije droge, i sluša drugačiju muziku.“ (Ishiguro 2009: 40, moj prevod, Z.L.). Kako Štal (Stahl 2009, internet) ukazuje, ima nagoveštaja da, kao što je to često slučaj u Išigurovim delima, naratori pripovedaka u nezdravoj meri žive zarobljeni u sopstvenoj prošlosti, odbijajući da prihvate promene koje vreme neumitno sa sobom nosi.

Sličnosti i razlike u pripovedačkom postupku i vrsti pripovedača

Sa naratološkog aspekta, i roman *Ostaci dana* i pripovetke *Nokturna* karakteriše pripovedanje u prvom licu. Konkretnije, radi se o homodijegetičkom pripovedaču, odnosno pripovedaču koji je istovremeno i akter u priči koju priča. Drugim rečima, Išiguro još jednom ostaje dosledan tipu pripovedača koji je obeležio sve njegove prethodne romane. Međutim, iako se u oba slučaja radi o istom pripovedačkom postupku i istoj vrsti pripovedača, uočljive su i izvesne razlike na koje ćemo pokušati da ukažemo u nastavku rada.

Svakako najuočljivija razlika jeste u tome što su, nasuprot protagonistima Išigurovih romana koji isključivo pripovedaju – ma koliko nepouzđano – o sebi i sopstvenoj prošlosti, naratori u pripovetkama zapravo spoljni posmatrači koji govore o drugim ljudima, njihovim životima i sudbinama. Štaviše, kao što Tejler (Tayler 2009, internet) pronicljivo zapaža, u svakoj od pripovedaka radi se o jednoj osobi, spoljašnjem posmatraču koji opisuje neki par (Janek koji priča o Toniju Gardneru i njegovoj supruzi, gitarista koji priča o švajcarskom paru, ponovo Janek, ali o čelisti i njegovoj mentorki, itd.). Dakle, pripovedač pripoveda o drugim ljudima, dok o njemu samom saznajemo posredno iz komentara, reakcija, razmišljanja drugih likova. Drugim rečima, čini se da ovde nema razloga da pripovedač bude smatran nepouzđanim, što je svakako bio slučaj u svim Išigurovim romanima, a naročito u romanu *Ostaci dana*. Samim tim, pripovedači su sigurniji u sebe i svoju priču iznose sa više samopouzđanja – nema toliko poštapalica, nesigurnosti i dvoumljenja kao u romanima. Otuda možemo postaviti ključno pitanje: da li su pripovedači u *Nokturnima* uopšte nepouzđani?

Rimon-Kenan navodi da su intradijegetički pripovedači, posebno kada su i homodijegetički (što Išigurovi pripovedači

svakako jesu), skloniji tome da budu nepouzdati, samim tim što su ujedno i akteri u fiktivnom svetu (Rimmon-Kenan 1988: 100). Zašto onda naratore u *Nokturnima* čitalac ne doživljava kao nepouzdanu tako lako kako je to bio slučaj sa Stivensom? Možda zato što je Stivens, kako navodi Spasić (2007: 95) „pouzdanu nepouzdan“, neprestano potvrđujući svoju nepouzdanost u funkciji pripovedača, dok u svojim pripovetkama Išiguro ostavlja čitaocu da sam zaključi u kojoj meri se njihovim pripovedačima može verovati.

Jezik i stil pripovedanja

Jezik pripovedanja još jedna je upečatljiva razlika između Išigurovog romana *Ostaci dana* i pripovedaka *Nokturna*. Stivensov formalni stil u *Ostacima dana*, od koga on ni u jednom trenutku ne odstupa, imao je za cilj da dočara njegovu ukočenost i radikalni profesionalizam, odnosno nesposobnost da se opusti i uživa u životu. Drugim rečima, jezik je u ovom romanu u funkciji karakterizacije Stivensa kao lika.

Sa druge strane, u pripovetkama je prisutan savremeniji, neformalni, često razgovorni jezik pripovedanja. Pripovedači su mlađi ljudi (ili se barem takav utisak stiče), pripadnici nama bliže generacije ljudi, ponosni predstavnici modernog doba – doba kulturološke dekadencije, u kome nema pravih vrednosti, a talenat nije na ceni. Dakle, jezik pripovedaka potpuno je u skladu sa temom, kao i laganijom, kraćom formom.

U tom kontekstu, iz mnoštva pozitivnih kritika, izdvojicemo i jednu negativnu, u časopisu *Njujork Tajms*, u kojoj se Išiguro zamera na navodnom korišćenju ustaljenih izraza, jer se: „Išiguro ne izdiže iznad običnog“ (Hitchens 2009, internet). Međutim, činjenica je da Išigurova veličina kao pisca nikada i nije bila u kitnjastom stilu i neuobičajenom izrazu, već u zadivljujućoj sposobnosti da jezik svojih dela savršeno prilagodi svrsi, okolnostima, likovima, atmosferi, i time, u krajnjoj liniji,

„prećutkivanjem“ kaže i iskaže mnogo više nego rečima.

Jezik pripovedanja važan je i stoga što se, kako ističe Ketlin Vol, nepouzdanost pripovedača može utvrditi i na osnovu njegovih „verbalnih navika“. Tako se naratorova nepouzdanost ogleda u konfliktu između načina na koji on oslikava određeni događaj i njegovih potonjih pripovedačkih komentara o tom događaju (Wall 1994: 20). Tako Stivens u *Ostacima dana* često opisuje scenu na jedan način, a odmah potom dodaje komentar, uglavnom se direktno obraćajući čitaocu, kojim ga navodi da tu scenu doživi potpuno suprotno ili bar da se zapita o pravom stanju stvari, kao u narednom odlomku.

Kako se danas, naravno, ispredaju svakojake besmislice o lordu Darlingtonu, mogli ste i vi steći utisak da se osećam nelagodno i da se na neki način stidim svoje povezanosti s njegovim gospodstvom; da me je, dakle, upravo to navelo da postupim onako kako sam postupio. I zato odmah moram da kažem da je vaš utisak potpuno pogrešan. (Išiguro 2009: 135)

Prisustvo/odsustvo dijaloga

U svim Išigurovim romanima, pa i u *Ostacima dana*, naglasak je na introspektivnom izlaganju naratora, odnosno sve je dato iz njihove, nepouzdanu perspektive. Forma sećanja logički nameće naraciju bez suviše dijaloga, a onih nekoliko koji se ipak pojavljuju, takođe su dati iz perspektive samog naratora. Drugim rečima, ne može se pouzdano utvrditi njihova tačnost! To je naglašeno čestim pripovedačkim komentarima, kao u sledećem primeru: „Kada, međutim, danas razmišljam o tome, nisam siguran da je gospođica Kenton bila tako smela baš tog dana. [---] U stvari, kad bolje razmislim, čini mi se da je tu čudnu primedbu natuknuo lord Darlington...“ (Išiguro 2009: 69).

U pripovetkama *Nokturna*, sa druge strane, primetno je značajnije prisustvo dijaloga, i to direktno navedenih dijaloga, čija je uloga uglavnom da osveže priču, a

čitaoca zabave i nasmeju. Primera radi, u priči „I po kiši i po suncu“, u kojoj upoznajemo dvojicu prijatelja – jednog koji je u nevolji i drugog koji navodno pokušava da mu pomogne svojim „konstruktivnim“, a zapravo suludim predlozima –

dijalozi čine jezgro priče, a većina ih je data u formi telefonskih razgovora:

Ponovo je zazvonio telefon, i ovoga puta na vezi je bio Čarli. Čekao je, kako reče, prtljag na aerodromu u Frankfurtu.

„Ovo traje sto godina. Još nijednu jedinu torbu nisu spustili. Kako tebi ide tamo? Madam još nije došla kući?“

„Ne, još uvek nije. Slušaj, Čarli, onaj tvoj plan. To neće da upali.“

„Kako to misliš neće da upali? Nemoj mi reći da si sve ovo vreme dangubio mozgajući o tome?“

„Uradio sam ono što si predložio. Napravio sam nered po stanu, ali ne deluje uverljivo. Jednostavno ne izgleda kao da je pas bio ovde. Izgleda kao da je neko postavio umetničku izložbu.“ (Ishiguro 2009: 67-68, moj prevod, Z.L.)

Sećanje kao forma pripovedanja

Fenomen sećanja svakako je nezaobilazna stavka prilikom obrade Išigurovih dela. Po sopstvenom priznanju, sećanje fascinira Išigura u tolikoj meri da su svi njegovi romani, u manjoj ili većoj meri, ispričani upravo u toj formi. U svojoj sadržajnoj i sistematičnoj studiji *Bledi obrisi sećanja* Jelena Spasić se detaljno bavi upravo ovom temom, analizirajući problematiku sećanja glavnih junaka u Išigurovim romanima, i ističući njegovu nepouzdanost: „Stiče se utisak da pripovedač skida sa sebe odgovornost za verodostojnost prikaza svaljujući odgovornost na zaborav koji vreme sobom donosi.“ (Spasić 2007: 31).

Nesumnjivo je da pripovedači u Išigurovim pripovetkama takođe izlažu svoje priče u formi sećanja, ali, ovoga puta, bez brojnih eksplicitnih pripovedačkih komentara koji bi na to ukazivali. Samim tim čitalac pripovedača doživljava kao pouzdanijeg, odnosno kao nekoga koga pamćenje

dobro služi i ko zna o čemu priča. Drugim rečima, pouzdanost pripovedača u *Nokturnima* nijednog trenutka se ne dovodi u pitanje. To potvrđuje i pitanje toga koliko se često i u kojoj meri pripovedač ograđuje od onoga o čemu priča, uspostavlja distancu, pronalazi opravdanja ili pribegava samobmani. Naime, u romanu *Ostaci dana* (koji uzimamo za primer kao najreprezentativniji), to je osnovna odlika Stivensovog pripovedanja, što ćemo ilustrovati sledećim odlomkom:

Pamtim kako, sam, stojim u sporednom hodniku ispred zatvorenih vrata odaje gospođice Kenton; [...] ...prikovan nedoumicom da li da na ta vrata pokušam ili ne, jer sam u tom trenutku, *dobro se sećam*, duboko uveren da iza tih vrata, samo nekoliko metara dalje, gospođica Kenton gorko plače. Taj trenutak mi je, kažem, *zauvek ostao urezan u pamćenje* [...] Sada, međutim, *nisam više siguran* koje su me okolnosti u stvari materale da stojim tu u sporednom hodniku. Možda sam *u nekoj drugoj prilici*, u kojoj sam takođe pokušavao da prikupim uspomene, *ubedio sebe da je ova uspomena vezana za trenutke* koji su proticali neposredno pošto je gospođica Kenton primila vest o smrti svoje tetke; [...] Sad mi se opet, posle dužeg razmišljanja, čini da sam i ja bio *pomalo smušen zbog svega toga*... (Ishiguro 2009: 220, moj kurziv, Z.L.)

U jednom jedinom pasusu, u nekoliko redova razmaka, Stivens prelazi put od duboke uverenosti u ono čega se seća, preko blage sumnje u pouzdanost svoje memorije, do, konačno, potpune smušenosti i konfuzije. Nasuprot tome, pripovedači u pripovetkama nemaju toliko razloga da se kriju iza svoje priče, koja se, uostalom, tiče drugih likova, mada, i u njihovom slučaju, pažljivi čitalac može dosta toga otkriti čitanjem između redova.

Zaključak

Naratori u Išigurovim romanima pokušavaju da ispričaju svoju priču u želji da sami sebi opravdaju greške iz prošlosti i sa njima se pomire. Kao homodijegetički pripovedači, oni su u centru dešavanja, te je

čitava priča usmerena na njih. Kao reprezentativan primer, u ovom radu smo naveli Stivensa iz Išigurovog možda najpoznatijeg romana *Ostaci dana*. Stivens pripoveda svoju priču u formi sećanja, tipičnoj za Išigura i njegov pripovedni stil, i time se svrstava u kategoriju takozvanih nepouzdatih pripovedača. U pripovetkama, sa druge strane, naglasak je na tome kako drugi ljudi ulaze u naš život i kakav efekat na njega imaju. Svi naratori u *Nokturnima* dolaze do neke spoznaje, baš kao i junaci Išigurovih romana, s tom razlikom što za ove prve još uvek ima vremena za promene, dok je drugima, nažalost, vreme isteklo.

Ali, da se vratimo na osnovno pitanje postavljeno u uvodu ovog rada – da li se tipični Išigurov pripovedač promenio u vremenskom rasponu ili je zadržao osnovne karakteristike uz neznatne izmene i specifičnosti? Reklo bi se da, uprkos brojnim razlikama, ipak prevladavaju sličnosti. Naime, iako se u suštini radi o identičnoj vrsti pripovedača, primetne su i izvesne razlike uslovljene različitim formom. Kraća, laganija forma pripovetke zahteva prilagođenog pripovedača, neformalniji jezik, često razgovorni stil, uz mnoštvo dijaloga. Takođe, čini se da su pripovedači u pripovetkama sigurniji u sebe, odnosno pouzdaniji, mada čitalac ipak može da nasluti da se iza toga krije izvesna doza samozavaravanja i „nepouzdanosti“. Pripovedanje je, kao i u romanima, u prvom licu, ali je priča usmerena na druge likove, dok detalje o pripovedaču saznajemo tek posredno.

Konačno, ono što je svakako karakteristična i već prepoznatljiva odlika Išigurovih dela, i romana, a i pripovedaka, jeste to što u njima nema mnogo radnje ni dešavanja (zbog čega ih je teško prepričati), već je, umesto toga, naglasak na osećanjima, a poenta uvek dirljiva i duboko ljudska. Kako kaže Beri Luis, jedan od najznačajnijih poznavalaca i kritičara Išigurovog opusa, Išiguro „poštuje vrednost neizrečenog“ (Lewis 2010: 162). Otuda veličina Išigurovih dela nije samo u onome što nam njego-

va dela govore o nama samima, već umnogome i u onome što prećutkuju.

Literatura

1. Fleming, Tom (2009), „Heartbreak in five movements“, *The Guardian*, dostupno na: <<http://www.guardian.co.uk/books/2009/may/09/kazuo-ishiguro-nocturnes>> (pristupljeno 22.11.2010).
2. Hitchens, Christopher (2009), „Fade to Black“, *The New York Times*, dostupno na: <<http://www.nytimes.com/2009/10/04/books/review/Hitchens-t.html>> (pristupljeno 22.11.2010).
3. Ishiguro, Kazuo (1989), *The Remains of the Day*. London: Faber and Faber.
4. Ishiguro, Kazuo (2009), *Nocturnes – Five Stories of Music and Nightfall*. London: Faber and Faber.
5. Išiguro, Kazuo (2009), *Ostaci dana* (prevela Gordana Velmar-Janković). Beograd: Dereta.
6. Lewis, Barry (2010), „Kazuo Ishiguro“, In: Jay Parini (ed.). *British Writers – Retrospective Supplement III*. London/New York: Charles Scribner’s Sons. 149-163.
7. Marčetić, Andrijana (2001), „Ženetova teorija pripovedanja“, *Zbornik Matice srpske za književnost i jezik*. 49 (1-2). 157-178.
8. Marčetić, Andrijana (2003), *Figure pripovedanja*. Beograd: Narodna knjiga/Alfa.
9. Rimmon-Kenan, Shlomith (1988), „Naracija: Razine i glasovi“, U: Kramarić, Z. (ur.). *Uvod u naratologiju*. Osijek: Pedagoški fakultet u Osijeku. 81-103. (preveo Z. Kramarić iz: *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. (1983). London/New York: Methuen. 87-105)
10. Spasić, Jelena (2007), *Bledi obrisi sećanja – Pripovedač i priča u romanima Kazua Išigura*. Sremski Karlovci: Kairos.
11. Stahl, Levi (2009), „Nocturnes by Kazuo Ishiguro“, *The Quarterly Conversation*, dostupno na: <<http://quarterlyconversation.com/nocturnes-by-ka>

- zuo-ishiguro-review> (pristupljeno 22.11.2010).
12. Tayler, Christopher (2009), „Scenes from an Italian café“, *The Guardian*, dostupno na: <<http://www.guardian.co.uk/books/2009/may/16/nocturnes-music-nightfall-kazuo-ishiguro/>> (pristupljeno 22.11.2010).
13. Wall, Kathleen (1994), „The Remains of the Day and its Challenges to Theories of Unreliable Narration“, *The Journal of Narrative Technique*. 24/1. 18-42. Dostupno na: <<http://www.jstor.org/stable/30225397>> (pristupljeno 3.9.2010).
14. Wong, Cynthia F. (2005), *Kazuo Ishiguro*. Second Edition. Tavistock/Devon: Northcote House Publishers Ltd.

NARRATOLOGICAL ASPECTS IN *THE REMAINS OF THE DAY* AND *NOCTURNES* BY KAZUO ISHIGURO

Summary

This paper analyzes two works by Kazuo Ishiguro, with the objective of comparing – from the perspective of narratology – the narrative techniques, narrative elements and types of narrator in his latest collection of short stories *Nocturnes* (2009), on the one hand, and his novel *The Remains of the Day* (1989), on the other. The narratological analysis in this paper is based on the narrative theory of Gerard Genet, although we will also be referring to the relevant definition of unreliable narrator by Rimmon-Kenan. After underlining the similarities and differences in narrative techniques and types of narrator, in the last three chapters we focus on the language and narrative style, presence/absence of dialogue and memory as a form of narration. The ultimate objective of this paper is to answer the question of whether the typical Ishiguro's narrator has changed in the observed twenty-year time span, or whether it has preserved its main characteristics with slight modifications and specificities.

zlatalukic@gmail.com